

Історія розвитку молодіжного туризму

Молодіжний туризм є явище, на яке вплинули молодіжні рухи, що зародилися в мирний післявоєнний період. В даний час молоді мандрівники (віком від 16 до 25) становлять понад 20% іноземних туристів, за даними Всесвітньої туристської організації.

Початок туристичної діяльності молоді – перші роки ХХ ст. У 20-30-ті роки. активно розвиваються студентський туризм та обміни, рух молодіжних об'єднань. На 40-50-ті роки. доводиться становлення шкільного та підліткового туризму; 60-70-ті роки. – період виникнення організованих національних рухів, формування міжнародних та регіональних туристичних організацій та об'єднань молоді. 80-ті роки. стали для молодіжного туризму періодом інтенсивного розвитку, становлення професійно підготовлених організаторів. Молодіжний туризм отримує підтримку та закріплення у законодавчих актах низки країн, міжнародних правових документах, наприклад, Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975); Манільської декларації світового туризму (Філіппіни, 1980 р.), де, зокрема, сказано: " Молодіжний туризм вимагає себе більш пильної уваги у зв'язку з тим, що рівень доходів цієї категорії населення насправді не створює сприятливих умов для подорожей та відпочинку. Позитивна політика у цій галузі має виражатися у наданні максимальних можливостей та пільг". Нині у світі функціонує понад 300 організацій туризму молоді, студентів та підлітків, у т. ч. приблизно 30 організацій міжнародного молодіжного туризму. Щорічно до міжнародного молодіжного туристичного обміну долучаються понад 25 млн. юнаків, дівчат, підлітків.

Період з 1918 до 1929 р.р. більшість істориків вважають "золотим десятиліттям" розвитку краєзнавства та екскурсійної діяльності в Радянському Союзі.

У наступні десять років також швидко розвивалися організаційні форми туристичної діяльності СРСР, поширювався самодіяльний туризм.

У 1928 р. за рішенням Наркомпросу* було створено акціонерне товариство "Радянський турист" ("Ради"), яке стало активно витіснити приватні туристичні контори та бюро. Для вступу в суспільство потрібно було придбати акцію "Совтура" вартістю 1 руб. Сто акцій давали їхньому власнику право голосу в акціонерному товаристві.

*Народний комісаріат освіти (Наркомпрос) - державний орган СРСР, який контролював у 20-30-х роках практично всі культурно-гуманітарні сфери: освіта, бібліотечна справа, книговидавництво, музеї, театри та кіно, клуби, парки культури та відпочинку, охорону пам'яток архітектури та культури, творчі об'єднання, міжнародні культурні зв'язки та ін.

"Радянський турист" почав створювати свою матеріальну базу та розробляти нові туристичні маршрути по всій території Радянського Союзу, створюючи тим самим мережу власних турбаз, санаторіїв, будинків відпочинку, орендуючи готелі у курортних містах. "Совтур" був першою організацією, яка почала реалізовувати ідеї планового туризму. Через рік після створення "Совтур" вже пропонував платні путівки 29 маршрутами по всій країні, аж до Паміру.

Важливу роль розвитку масового самодіяльного туризму зіграв комсомол (ВЛКСМ), який займався організацією дозвілля молоді.

У роки НЕПу (нової економічної політики) відновило свою роботу Російське товариство туристів. У 1927 р. комсомол провів кампанію із залучення до нього робочої молоді, оскільки Російське товариство туристів було нечисленною організацією, і до нього входила переважно інтелігенція. Вже 1929 р. російське суспільство туристів створило розгалужену мережу своїх представництв: у Москві, Ленінграді, Ростові-на-Дону, Самарі, Новосибірську, Астрахані, Севастополі, Владивостоці. Також були створені туристичні осередки на заводах та фабриках, у клубах та військових підрозділах. За сприяння Бюро туризму при Московському комітеті ВЛКСМ (створено в 1927 р.) і за підтримки туристів-робітників Російське товариство туристів було перейменовано в 1929 р. на Товариство пролетарського туризму РРФСР (ОПТ), основним гаслом якого стало: "Проле культурного рівня народних мас!

Головою Товариства Пролетарського туризму було призначено Миколу Васильовича Криленка. Він здобув якісну освіту, закінчивши 1914 р. історико-філологічний факультет Петербурзького університету, воював на фронтах Першої світової війни. У першому складі Радянського уряду обіймав посаду наркома військових та морських справ. З його ініціативи у 1925-1936 рр. проводились міжнародні шахові турніри. Криленко особисто здійснював сходження на вершини, за що його звинуватили в тому, що він, займаючись альпінізмом, нехтував своїми безпосередніми обов'язками державного діяча.

Діяльність ОПТ було спрямовано розвиток широкого громадського туристичного руху, сприяння патріотичного виховання населення, підготовку кадрів для сфери туризму. Через рік після створення у лавах ОПТ вже налічувалося 50 тис. осіб.

Різниця в діяльності "Совтура" та ОПТ полягала в тому, що перший обслуговував групи відпочиваючих за раніше встановленими маршрутами, які мали переважно краєзнавчий та загальноосвітній характер, а ОПТ займався організацією самодіяльних походів. "Ради", будучи комерційною організацією, орієнтувався на заможні верстви населення, будував комфортні готелі та бази відпочинку, хоча профспілки і зобов'язали його обслуговувати групи ОПТ за пільговими тарифами.

У 1930 р. Рада Народних Комісарів Радянського Союзу прийняла Постанову про злиття акціонерного товариства "Радянський турист" з Товариством пролетарського туризму та створила Всесоюзне добровільне товариство пролетарського туризму та екскурсій, до якого увійшли, крім "Радянського туриста", акціонерні товариства "Українське міжпайове" та Турист Грузії. Всесоюзному суспільству передавалися державні туристичні організації, які існували в державі, доручалася вся туристично-екскурсійна діяльність, оскільки вона розглядалася як специфічна форма ідейно-патріотичного та соціалістичного виховання народних мас. Очолив нову організацію М.В. Криленко.

Дитячим туризмом безпосередньо займалася Центральна дитяча екскурсійно-туристична станція Наркомпросу. Для найактивніших юних туристів регулярно проводились різноманітні зустрічі, організовувалися походи, краєзнавчі екскурсії, конкурси тощо.

У квітні 1932 р. відбувся перший Всесоюзний з'їзд Товариства пролетарського туризму та екскурсій; на ньому було підбито підсумки розвитку туристично-екскурсійної справи в СРСР. Важливим напрямом роботи було визначено розвиток самодіяльного туризму як найціннішої форми туристичної подорожі.

У середині 1930-х років. Суспільство пролетарського туризму та екскурсій, як і всі масові добровільні туристичні товариства, що існували в країні, було ліквідовано Постановою уряду. Керівництво самодіяльним туризмом було передано до Всесоюзної ради фізичної культури при Центральному виконавчому комітеті СРСР.

Одночасно Всесоюзній центральній раді професійних спілок (ВЦРПС) було доручено керівництво організацією туризму та екскурсій. ВЦРПС було передано всю матеріальну базу туризму. Для здійснення керівництва туристичною діяльністю, у структурі ВЦРПС було створено новий підрозділ – Туристсько-екскурсійне управління (ТЕУ ВЦРПС). За п'ять років до Великої Вітчизняної війни його матеріально-технічна база збільшилася вдвічі, а надання послуг утричі.

У СРСР напередодні війни функціонувало 165 Будинків туриста, 50 турбаз, 12 туристичних готелів, 24 стаціонарні туристичні табори, сотні наметових містечок. Курортна промисловість 1939-1940 гг. становила 1270 будинків відпочинку та 1828 санаторіїв.

Починався новий етап вітчизняного туризму, сутність якого полягала у розвитку системи державного управління сферою туризму, створення державних організацій.

Розвиток іноземного туризму вимагало впорядкування прийому туристів з-за кордону. У 1929 р. рішенням Ради праці та оборони створено Всесоюзне акціонерне товариство з іноземного туризму в СРСР (ВАТ "Інтурист"), яке підкорялося Наркомату зовнішньої та внутрішньої торгівлі СРСР. Цій організації призначено було розвивати два напрями: внутрішній та зовнішній туризм.

Перший напрямок - зовнішній - був пов'язаний з продажем на іноземних ринках турів до Радянського Союзу. Представники "Інтуриста" за підтримки закордонних представництв інших радянських організацій, торгових представництв, консульств, посольств Радянського Союзу за кордоном проводили рекламу турів, виїжджали на переговори, розробляли умови співпраці. "Інтуристу" було надано виключне право виходити на закордонні туристичні ринки, відкривати свої відділи та представництва за кордоном.

Другий напрямок діяльності "Інтуриста" – внутрішній був пов'язаний із необхідністю організації прийому іноземців у Радянському Союзі (розміщення, організація екскурсій, транспортування, продаж сувенірів та творів мистецтва, відвідування театрів та концертів). З цією метою розроблялися туристичні маршрути містами та республіками СРСР. Для забезпечення якісних послуг на маршрутах формувалася відповідна інфраструктура: готелі, кемпінги, ресторани. З метою

залучення іноземних туристів країни відроджувалися народні ремесла (Гжель, Хохлома, Палех* та інших.). Діяльність "Інтуриста" була багатопрофільною.

*Гжель – вироби із кераміки, розписані синім кольором.

Хохлома є декоративним розписом дерев'яного посуду та меблів, виконаним чорним і червоним (а також, зрідка, зеленим, жовтим) кольором по золотистому тлі.

Палехська мініатюра - народний промисел, що розвинувся у селищі Палех Іванівської області. Лакова мініатюра здійснюється змішуванням фарби пап'є-маше. Зазвичай розписуються скриньки, скриньки, кубочки, брошки, панно, попільнички, шпильки для краватки, голки і т.д.

"Інтурист" першим із туристичних організацій відкрив свої фірми за кордоном: Moscow Limited Intourist GmbH (Німеччина). З 1934 р. "Інтурист" починає працювати з такими відомими у світі компаніями, як American Express Co (США), Thomas Cook & Son (Великобританія).

Практично в цей час "Інтурист" почав забезпечувати свої закордонні представництва рекламною продукцією іноземними мовами, видавати ілюстрований журнал Soviet travel (тиражем 10 тис. примірників), який поширювався в ряді країн Європи та Америки.

Найбільша інтенсивність відвідування СРСР іноземцями спостерігалася у 1934-1937 рр., коли їхня кількість досягла 70 тис. осіб.

По лінії "Інтуриста" Радянський Союз відвідували громадські діячі, журналісти та письменники, художники та політики. У 20-30 рр. СРСР відвідали Теодор Драйзер, Бернард Шоу, Ромен Ролан, Анрі Барбюс, Рабіндранат Тагор, численні делегації.

Основною формою виїзду радянських громадян за кордон було відрядження. Своєрідними "звітами" про деякі з них були "Одноповерхова Америка" І. Ільфа та Є. Петрова, "У Західну Європу" та "Наші за кордоном" В. Катаєва. За кордоном побували С. Есенін, В. Маяковський, М. Горький, М. Цветаєва.

У 1930 р. Всесоюзним добровільним товариством пролетарського туризму та екскурсій був організований круїз 257 ударників (передовиків) праці навколо Європи із заходом у Гамбург, Неаполь, Стамбул. Суспільство не залишало поза увагою дитячий туризм, який розглядався як одна з форм комуністичного виховання підростаючого покоління.

Загалом до Другої світової війни обсяги в'їзного туризму перевищували кількість виїздів радянських громадян за кордон. Наприклад, у 1938 р. з СРСР виїхало 4,3 млн. радянських громадян, а в'їхало (іноземців) більше 6 млн. осіб.

У 1964 р. при Раді Міністрів СРСР створено Управління з іноземного туризму та Раду з іноземного туризму, куди увійшли представники з 17 міністерств, комітетів та відомств. Управління та Рада мали координувати роботу різних організацій для подальшого розвитку іноземного туризму в СРСР.

Управління іноземного туризму з 1966 р. виступало як офіційна туристична організація Радянського Союзу, була членом Міжнародної спілки офіційних туристичних організацій та Міжнародної федерації туристичних агенцій.

"Інтурист" залишався єдиною в СРСР комерційною організацією в системі Управління Ради Міністрів СРСР із іноземного туризму. Акціонерний статутний капітал "Інтуриста" 1969 р. становив 15,6 млн. руб. З 1964 р. "Інтурист" почав приймати іноземців у найвідоміших курортах країни: у Сочі, П'ятигорську, Кисловодську, Єсентуках.

З 1936 р. керівництво внутрішнім туризмом почало здійснюватись профспілками. До початку Другої світової війни в СРСР, завдяки діяльності профспілок, було створено мережу з кількох тисяч туристичних осередків на підприємствах та у навчальних закладах.

У 1962 р. в системі ВЦРПС відбулася реорганізація, і була створена Центральна рада з туризму та екскурсій ВЦРПС, яка стала в СРСР головним відомством з організації внутрішнього туризму. Саме у його підпорядкуванні перебувала найбільша кількість туристичних готелів. У 1985 р. їх налічувалося 174, із загальною кількістю місць 80 тисяч.

Організація молодіжного туризму спочатку була під керівництвом ВЛКСМ. Після Другої світової війни, 1958 р. створено Бюро міжнародного молодіжного туризму "Супутник", яке з того часу керувало обома видами молодіжного туризму (зовнішнім та внутрішнім).

"Інтурист" та "Супутник" у другій половині ХХ ст. стали монополістами на туристичному ринку Радянського Союзу, вони мали свої готельні ланцюги у всіх союзних республіках, у низці туристичних центрів.

Система управління туризмом базувалася на жорстких партійно-державних засадах та реалізовувала концепцію планового туризму в СРСР.

В Україні інтенсивний розвиток напряму молодіжного туризму розпочався з 90-х років. Головною метою туризму стає удосконалення роботи з патріотичного виховання підростаючого покоління. Організовувалися поїздки пам'ятними місцями національної історії. У ранній період незалежності

збирається багато охочих дізнатися про свою справжню історію і побачити пам'ятки архітектури в іншому – правдивому світлі.

Період перебудови та економічні реформи внесли істотні зміни до туристської галузі. Перехід до ринкової економіки дав розвитку туризму безперечну перевагу. Туризм став унікальним плацдармом розвитку малого та середнього підприємництва.

У той же час, відсутність розвиненої державної інфраструктури і недостатнє правове забезпечення визначило становлення туристичного ринку 80-х і 90-х років минулого століття, що з одного боку, як розвивається бурхливими темпами, що реально створює нові робочі місця, оперативно реагує на попит населення в туристичних послугах; з іншого боку, туризм захлеснуло стихійне та напівкримінальне, «тіньове» підприємництво.

На жаль, за роки економічних реформ руйнівний удар зазнав системи соціального туризму, в тому числі й дитячо-юнацького.

На державному рівні різко скоротилося фінансування дитячих подорожей усіх видів – екскурсійно-туристських, спортивних, оздоровчих та ін. Закривалися та перепрофілювалися заклади додаткової освіти – Станції юних туристів, Центри дитячо-юнацького туризму, гуртки та секції юних краєзнавців, юних натуралістів, юних екологів тощо.

Різко подорожчало екіпірування та спорядження для спортивно-туристських походів. Практично припинилося видання методичної літератури з туризму, картографічних матеріалів та описів найпопулярніших маршрутів.

Серед туристичних підприємств, що спеціалізуються на молодіжному туризмі, найбільшим залишається АТ "Супутник-Україна". Незважаючи на те, що система ринкових відносин зруйнувала монополію "Супутника" на цей вид туризму, він є одним із провідних у цій сфері. У системі "Супутника" близько 40 підрозділів, які працюють у всіх регіонах країни, укомплектовані професійними кадрами та мають власну матеріальну базу: у Києві - готель "Мир", у Луганську - "Дружба", в Одесі - "Юність", туристичні комплекси Запорізькій та Черкаській областях, молодіжний центр "Верховина" у Закарпатській області, власний автобусний парк. АО "Супутник-Україна" має всі можливості для якісного обслуговування дітей та молоді на туристичних маршрутах України та відпочинку та оздоровлення молоді за кордоном.

Водночас матеріальна база, що перебуває під юрисдикцією різних міністерств та відомств, не використовується у повному обсязі, а цільові кошти із спеціалізованих джерел фінансування, що виділяються з державного бюджету для відпочинку та оздоровлення дітей та молоді, не завжди використовуються за призначенням. Ринкові відносини витіснили екскурсійні програми для школярів та студентів. Тури по Дніпру стали доступними хіба що для іноземців.

Індустрія туризму відрізняється з інших сфер економіки тим, що прибутки від туристського бізнесу носять не одномоментний характер, а збільшуються зі зміцнення довірчого ставлення споживачів

туристських послуг до виробників цих послуг. Тому слід очікувати, що залучення підлітків і молодих людей у заняття туризмом з раннього віку, показ молодим людям кращих зразків туристичного продукту в момент високої емоційної сприйнятливості, властивої юному віку, призведе і до збільшення їхньої потреби у туристичних поїздках та подорожах у зрілому віці.